

# Olisi tyytynyt nappulakenkiin

ULLA VIERTOLA

Tuomas Kyrö on ryhtynyt uusimmassa kirjassaan tietoisesti intertekstuaaliseksi. Arto Paasilinnan teos Jäniksen vuosi saa Kyrön uutena versiona mielenkiintoisen käänteistulkinnan. Paasilinnan tekstissä suomalainen toimittaja Kaarlo Vatanen tympääntyy oloonsa hyvinvointivaltion täysjäsenenä ja pyrkii pakoon entistä, mukavuuksilla pehmitettyä elämäänsä. Kyrö keikauttaa asetelman julmasi nurin, kun hän esittelee lukijalle Vatanescun, romanialaisen kerjäläisen. Ihmiskauppiin ruosteisessa pakettiautossa Suomeen matkannut Vatanescu haluaa jotakin aivan muuta kuin Vatanen, suomalainen edeltäjänsä. Vatanescu tahtois olla hyvinvoivan maailman jäsen, vauras ja kulutuskykyinen länsimaalainen, mutta hänellä ei ole tiliä, luottoa eikä verkopankkitunnuksia. Oikeastaan Vatanescua ei ole edes olemassa, sillä hänellä ei ole henkilöllisyyttä, osoitetta eikä sosiaaliturvatunnusta. Vatanescu on onnistunut siinä, mistä Vatanen haaveili. Kerjäläisen karut kokemukset kuitenkin paljastavat, ettei elämä yhteiskunnan ulkopuolella ole mikään luonnontilainen paratiisi.

Sekä Vatasella että Vatanesculla on kumppanina töpöhäntäinen, loikkiva eläin. Paasilin-

nan tekstissä jänistä voi pitää vapauden ja omaehtoisen elämän symbolia, joka tavallaan viitoittaa tietä takaisin luontoon pakenevalle miehelle. Vatanescun lemmikkinä samalaiselle otukselle ei ensin tunnu löytyvän paikkaa ja merkitystä, mutta sitten välähtää oivallus. Kerjäläisen jänis on ns. citykani, joka Vatanescun lailla pyrkii saamaan osansa urbaanin länsimaaisen elämän makeista puolista. Kani on kerjäläisen omakuvana, sillä molemmat ovat uudella elinalueellaan vääriä, vihattuja ja vainottuja.

Vatanescun kautta on mahdollista tarkastella yksilön ja yhteiskunnan suhdetta yleensä. Nykyaikana on tapana korostaa yksilön arvoa ja merkitystä, mutta yksilökeskeisyyden sanoma ei oikein vakuuta, kun sen taustalta paljastuu hyväksyttävän yksilöllisyyden kaavamaisia muotoja. Oikea yksilöllisyys on selkeästi tietynlaista. On oltava oikean ikäinen, on pukeuduttava ja käyttäydyttävä oikein, on valittava oikea ura ja oikeat ajatukset. Kaikki nämä oikeina pidetyt valinnat toteutuvat jonkin yhteisön tai yhteiskunnan määrittelemissä puitteissa. Jos joku oikeasti yksilöllinen henkilö toimii yhteisön määrittymistä vastaan, hänestä tulee silmätikki ja häirikkö. Vielä pahem-

Tuomas Kyrö  
Kerjäläinen ja jänis  
Siltala, 2011

pina kantoina yhteisessä kas-  
kessa ovat vastoin tahtoaan vää-  
rät eli väärän ikäiset, väärän nä-  
köiset ja vääriä elämänvalinto-  
ja tehneet henkilöt, sillä heidän  
on usein mahdotonta korjata  
omaa tilannettaan. Vatanescun  
kohtalo tuo mieleen antropologi  
Mary Douglasin mietteet li-  
kaan ja roskiin liittyvästä epä-  
järjestyksen tunteesta. Mikä ta-  
hansa koetaan roskaksi, jos se  
horjuttaa totuttua järjestystä ja  
oikeiksi koettuja todellisuuden  
luokitteluja esiintymällä vää-  
rässä paikassa. Vatanescu on roska  
suomalaisen kaupungin katu-  
kuvassa, ja hänen pitäisi nope-  
asti palata sinne, mihin oikeas-  
ti kuuluu, eli omaan paikkaan-  
sa todellisuudessa. Ainakin yk-  
silötasolla on tiedossa vakavia  
ongelmia, jos oikeaa paikkaa ei  
enää ole.

Rohkea ja omapäinen Vatanescu on kerjäläisenä täysin väärällä alalla. Hän ei kykene alistumaan siihen, että kannattavaksi työkeikaksi uskoteltu matka onkin yksisuuntainen väylä loputtomaan kurjuuteen, kun niukat kerjuutulot on jaettava ihmiskauppias Jegor Kuga-

rin parhaaksi suhteessa 75/25. Kun työmatka muuttuu pakomatkoksi, Vatanescu seikkailee tai paremminkin sekoilee Suomen maaperällä Helsingistä Lapin perukoille asti. Matkan varrella hänestä tehdään erityisiä havaintoja, ja hänet huomataan viihdyttäväksi henkilökiksi. Tästä median ja yleisön kiinnostuksesta sikiää kummallinen elämänmuutos, kun Vatanescusta tulee julkkis, kaikkien yhteinen yksilö. Entiseen tapaan hän tuottaa silmiinpistävää epäjärjestyä, mutta tällä kertaa kiinnostavassa ja viihdyttävässä muodossa samalla tavalla kuin sankarit, profeetat ja koomikot. Kerjäläinen ja jänis eivät enää ole roskia, sillä heille löytyy paikka mediasirkuksesta ja taikurin hatusta.

Vatanescun seikkailut ovat melko karua, paasilinnaamista koheltamista. Tilanteiden vilinässä hänen hahmonsa jää jotenkin etäiseksi, vaikka hänen ajatuksensa joskus pulpahtavat esiin kursivoituina lauseina. Nuo lauseet ovat kuin pieniä ikkunoita kori-ikävää potuvan miehen muistojen ja tunteiden maailmaan. Yllättäen si-

vulta nousee vahvasti esiin toinen hahmo, taikuri Sanna Pommakka, joka myös on luiskahtanut epäjärjestyksen puolelle ja muuttunut roskaksi. Sanna Pommakka ei edes lapsena osannut olla kuin oikea tyttö. Hän ei tahtonut hoivata sairaita tai hevosia, hän halusi ryhtyä taikuriksi. Varhaisista uratoiveista huolimatta hän on aikuisena kuitenkin onnistunut vain maalaamaan itsensä nurkkaan. Sannan ahdistus on kouriintuntuvaa, ja hänen hahmossaan on tekstin vahvin lataus väärin elämisen toivottomuutta.

Kirjan toinen mielenkiintoinen hahmo on ihmiskauppias Jegor Kugar. Hänen pitäisi olla roska, kuvottava likatahra ihmiskunnan rintamuksilla, mutta yllättäen hän sopeutuu järjestykseen paljon Vatanescua paremmin. Jegor Kugarilla on henkilötiedot ja raha-asiat kunnossa, ja hän ymmärtää vaalia suhteita oikeisiin ihmisiin. Hän elää kerjäämällä, mutta ei itsemene kadulle vaan lähettää sinne jonkun muun. Jegor Kugar tuntee näkymättömän vaikuttamisen keinot ja mahdollisuudet, ja sen vuoksi tuntuu kum-

malliselta, että hän kadehtii Vatanesculta nimenomaan tämän saavuttamaa julkista suosiota. Kateuden syyksi ei kelpaa lapsellinen usko siihen, että ihmiskauppiaskin kaipaisi toisten arvostusta ja rakkautta. Paremminkin Jegor Kugarin hahmo tarjoaa lukijalle mahdollisuuden tutustua läpikotaisin narssistiseen persoonallisuuteen.

Tarina kerjäläisestä ja jäniksestä päättyy tarpeettoman pitkiin ja seikkaperäisiin loppuselvityksiin. Muutamat loppuratkaisut hätkähdyttävät ja aiheuttavat sekä moraalista että realiteetteihin tukeutuvaa vastarintaa. Kyrön teksti ei mukaudu ennalta sovittuihin todellisuuserjärjestyksiin. Alusta päätökseen Vatanescun tarina on yhtä arvaamaton ja epäjärjestelmällinen kuin ihmisen elämä. Rampa kerjäläinen Balthazar neuvoo kokematon Vatanescua: ”Älä tee elämästä romanttista ongelmaa.” Päivästä toiseen on vain pyrittävä sopeutumaan, ja varmuuden vuoksi siihen on parasta käyttää samoja keinoja kuin muut ihmiset samassa yhteisössä. Sillä tavalla on vähemmän roskamainen olo.